

O PAGINĂ DE ISTORIA MUZICII ROMĂNEȘTI — JUBILEUL DE 50 DE ANI AL COMPOZITORULUI GEORGE ENESCU

GEORGETA ȚURCANU

„La început pianul singuratec se plinse ca o pasăre părăsită de ei, vioara o auzi, îi răspunse ca dintr-un copac învecinat. Era ca la începutul lumii, ca și cum n-ar fi fost decît ele pe pămînt sai mai curînd în acea lume închisă, zămislită de logica unui creator și în care nu vor fi de-apururi decît ele două — în această sonată. Să fie o pasăre, să fie sufletul nedesăvîrșit încă al micii fraze muzicale, să fie o zină nevăzută care se tînguie și al cărui plîns pianul îl repetă cu iubire? Țipelele ei erau atît de neașteptate că vioristul era silit să le culeagă printr-o repezire a arcușului. Minunată pasăre! Vioristul părea că vine s-o vrăjească, s-o îmbine, s-o prindă. Pasărea intrase în sufletul lui, mica frază muzicală chemată zbuciuma ca din altă lume făptura cu-adevărat posedată a vioristului“.

Pasajul citat este o pagină de antologie a prozei franceze și face parte din romanul „În căutarea timpului pierdut“ de M. Proust. Autorul descrie finalul „Sonatei lui Vinteuil“, în care muzicianul Vinteuil, creat de Proust, nu este altcineva decît G. Enescu. Într-una din scrisorile sale scriitorul a mărturisit că atunci cînd a scris aceste rînduri și-a amintit îndeosebi de o sonată pentru pian și vioară de Cezar Frank, cîntată mai cu seamă de George Enescu.

Un mare scriitor francez a fost adînc impresionat de vraja artistică a unui mare muzician român. Muzicianul nu era altul decît marele George Enescu, de la a cărei naștere s-au împlinit anul acesta 100 de ani. Centenarul nașterii sale, jubileu înscris în calendarul marilor aniversări UNESCO pe 1981 a fost sărbătorit în țară și în lumea întregă.

Dar, să ne întorcem cu gîndul în timp, în anul 1931 cînd, artistul era în viață și țara îl sărbătorea pentru un alt jubileu al său, împlinirea celor 50 de ani. La acea vîrstă, Enescu dăruise patriei o operă genială, cucerise faima unui renumit instrumentist și devenise un mare artist al lumii. Fizicește, era cum citim într-un cotidian al vremii „... tot atît de

tinăr ca și de obicei. Fața-i era senină, părul negru s-a îmbogățit numai cu o șuviță argintie. Costumul era ca de obicei de culoare sobră, gris închis, pălăria neagră cu borurile mari și mănușile de piele maron feresc mîinile sale făuritoare de opere nemuritoare și invocatoare de armonii magice¹.

George Enescu a dorit să trăiască acest moment al vieții sale pe pămîntul țării în care s-a născut și în mijlocul poporului pe care l-a prăiuit atît de mult. Într-un articol semnat de Alex. Philippide, intitulat „Jubileul maestrului George Enescu”² citim următoarele : „Marele magician al muzicii românești, întors din lungi călătorii prin meleaguri străine a ținut să-și serbeze aniversarea în patrie. Oricît vor fi fiind de strălucite succesele pe care, ca violonist și compozitor, le-a reputat în marile metropole ale Europei și Americii, adevărata sărbătorire, care împacă adînc sufletul, nu poate să aibă loc decît în țară. Cincizeci de ani ? Cine ar fi spus ? Pentru noi Enescu nu are vîrstă. Sînt 15 ani, de cînd, la Teatrul din Iași în preajma războiului l-am ascultat pentru prima oară. De atunci, am avut prilejul să luad de nenumărate ori, la Iași, în timpul războiului, la Paris, din nou în țară... Marii artiști nu au vîrstă. Privindu-l pe Enescu, acum cînd față în față stau de vorbă, îmi dau seama încă o dată de acest adevăr. ☉ privire încărcată de vis, de laolaltă grea de suflet și aeriană, o privire care izvorăște lin din ochii adînci meditativi, străfulgerați din cînd în cînd de o ușoară ironie. O privire intens spirituală”.

Aceeași dorință a neobositului G. Enescu de a poposi în țară și de a-și alina dorul de ea, o găsim și în cuvintele compozitorului Constantin Brăiloiu : „Drumețul împlinește cincizeci de ani. De pe seninele înălțimi ale maturității, ochiul măsoară minunata cale biruită. Bucuria cucernică a muncii săvîrșește stăpînește gîndul. Dar în ceasul înalt al împlinirii, dorul popasului cucerește pe cel neobosit. Sînt semne că Enescu ni se va da nouă întreg. Sîrbele Jiului răsună stăpînit într-a treia sonată de vioară. Și deunăzi mi-a mărturisit că tainele cîntărilor bizantine ale bisericii răsăritene îl ispitesc tot mai mult. Într-a cincizecea zi a nașterii sale, peste florile dragostei tuturor, Profetul în țara sa calcă pragul unei noi vieți a duhului”³

Din presa vremii constatăm o grijă deosebită în organizarea acțiunilor închinete sărbătoririi semicentenarului marelui compozitor. Încă din luna martie găsim următoarea mențiune : „În luna august, maestrul

1. — Georeg Enescu ne destăinuie ce l-au învățat cei 50 de ani de viață. *Rampa*, An. XVI, nr. 4096, 16 sept. 1931, p. 1.

2. Alex. Philippide, Jubileul maestrului George Enescu, *Dimineața*, București, 27, nr. 3919, 23 oct. 1931, p. 1.

3. Const. Brăiloiu, Jubileul maestrului George Enescu, *Adevărul literar și artistic*, An. X, seria II, nr. 569, 1 oct. 1931, p. 2.

G. Enescu împlinește 50 de ani. De prisos să mai amintit că din această viață de om aproape întreaga activitate a fost închinată înfăptuirii și înălțării unei arte muzicale românești, demnă de nivelul cultural al lumii în care trăim și propagării acestei arte în toate țările civilizate dincolo și dincoace de ocean. Pentru atîta muncă desfășurată și pentru atîta geniu închinat neamului românesc, maestrul G. Enescu va trebui să primească la aniversarea sa din august prinosul recunoștinței patriei sale... Maestrul Enescu nu aparține numai națiunii sale. El a devenit de mult o ilustră figură internațională prin faima mondială a genului său muzical. Sărbătorirea maestrului Enescu va avea deci și caracterul unui eveniment internațional și trebuie pregătit ca atare. Va fi un prilej strălucit de a prezenta străinătății dezvoltarea muzicii moderne românești sub influența maestrului Enescu și evoluția școlii muzicale românești sub îndrumarea întemeietorului ei. Aniversarea imprimă întregului an în curs marca unui an jubiliar al muzicii românești⁴.

În același scop de organizare a acțiunilor omagiale, cotidianul Lumea pune în lumină inițiative și strădanii ieșene. Rectorul Academiei de muzică și artă dramatică, Mircea Bârsan, animatorul acestor acțiuni, arată că „Țara întreagă într-un singur suflet are datoria de a sărbători cu toată dragostea, cu tot entuziasmul și cu fast deosebit pe acela care a revărsat asupra ei și cu scînteiere divină a genului său lumina neîntrecutei sale arte și cinstea neprețuită a unei glorii universale. Dar mai ales nouă, moldovenilor în special și Iașului în particular incubă datoria și onoarea de a omagia pe maestrul Enescu știut fiind că dînsul este al nostru, al Moldovei. De aceea Academia de muzică și artă dramatică în unire cu Societatea „G. Enescu“ vor organiza pentru sfîrșitul lunii noiembrie o săptămîină Enescu atît în Iași cît și în principalele orașe din Moldova“⁵.

Sînt nobile gînduri și impresionante gesturi, demne de a fi reținute și de contemporaneitate.

Aniversarea lui G. Enescu a fost o mare sărbătoare a țării. Capitala și orașele provinciei i-au adus omagiu. La Ateneul Român a fost declarat cetățean de onoare al municipiului București, Societatea de radio-difuziune a organizat emisiuni cu programe speciale, presa i-a închinat numere jubiliare. Condeie de frunte ale scrisului românesc i-au aureolat personalitatea și creația. Prietenii săi, actorii, nu au fost mai prejos. Din multitudinea acestor manifestări relevăm următoarele :

4. Lavinu Artenie, Aniversarea maestrului Enescu, Rampa, A. XVI, nr. 3941, 12 martie 1931, p. 1.

5. Mircea Bârsan, Semicentenarul maestrului G. Enescu, Lumea, An. XV, nr. 3978, 18 sept. 1931, p. 2.

Tudor Arghezi, colaborator al ziarului *Adevărul* literar și artistic i-a închinat sărbătoritului un măestrit eseu intitulat „Un jubileu de lăută”⁶.

Un frumos „Cîntec românesc”⁷, semnat de Adrian Maniu și apărut în ziarul *Dimineața*, evocă geniul lui G. Enescu, apropiindu-l de cel al poetului M. Eminescu.

6. Tudor Arghezi, Un jubileu de lăută, *Adevărul literar și artistic*, An. X, seria II, nr. 569, p. 2.

„Maestrul Enescu, cum i se zice verbal și în scris d-lui George Enescu, împlinește vârsta de 50 de ani și presa îl sărbătorește. Dacă melancolia, aparentă pe fruntea cu lauri de hîrtie de ziar a marelui nostru lăutar, se va simți mîngîiată de închinăciunea greierilor negri ai rotației mîzgălici, atunci să iasă în dansul tipsiilor și să-i treacă pe dinainte jucînd, jucînd toate literele mari și minuscule ale tiparului, dreptele, cursivele, aldinele, monumentalele și groteștile din toate alfabetele, goticele, romanele, chirilicele, arabele, ebraicele, ca un drum de furnici între Bărăgan și eternitate. Vocalele să cînte și consonantele să urmeze pîn la elvezir. Și să vie un vînt mare de foi în-quarto, în -octavo, pergamentele, velinele, japonul și un vișor de pene ca o lume de ciori albe împărătești, amestecată cu ciocurile avînta te din călimări în soare.

Iată, poate, cortegiul de văzduh care întîmpină ziua de naștere a pruncului, ales pentru răsunset. Cînd a împlinit o viață mai lungă, Ibsen, noi eram copii și se pare ținem minte alaiul Scandimaviei, care a defilat o zi întreagă prin fața balconului ilustrului unchiș cu trîmbițe, simbole și trofee literare.

Firul de ață de mătase, G. Enescu și l-a purtat deosebit de urzeala generației, din care și l-a scos afară. Precocitățile speciale ale muzicii fac dintr-un copil de patru ani un magistru și-l ridică în furia vieții, de crud. Pe de-asupra albiilor legănate cu piciorul gol al torcătoarei pe prispă, ele au pregătit meșterului vioarei, un loc argintiu în constelația prinților de singe și blazon. Duișoia corzilor și-a făcut întotdeauna mai repede loc și mai cu seamă de-a dreptul către inima învăluită în purpură și hermină, decît geamătul scrișnit al condeiului singuratic — și pe cînd încovoietorii noștri de cuvinte se găseau încă în potcovărie și ucenicie, înfierbîntînd de zeci de ori fierul puternic și prost ca să-l silească la o strîmătură apropiată de copita fantomei dintre uragane, G. Enescu era o celebritate, avea tacîm la masa Cinei celei de taină și se odihnea, răcorit, de tînăr, ca un Hagus, în fața mării într-un ritm de aripi și evantalii.

Harul auzului melodic nu-i dăruit orișicui ca să fie scurtată vioara și lauda să se însoțească din harpă sau clavecin. Natura toată și zeii toți au putut abia să dea naștere unui singur Pan, care a colindat mii de ani, căutîndu-și părechia, inexistență nici în munte, nici în șes. Și blestemat să îmbătrînească flăcău, pentru că nu poate iubi nici de tot ca omul, nici de tot ca țapul, stă mohorit și șovăielnic între două firi. Ce poate spune greaua noastră nepricepere, pentru care cîntecul are consistența fragilă și nedeterminată a unui al patrulea sau al cincilea ecou / Cana noastră de lut poros nu s-ar putea ridica mai sus decît o lasă fragilitatea urechii, printre steaguri și vîrfuri de lănci ca să închine un strop de aur rece, în gloria celui mai consacrat.”

7. Adrian Maniu, Cîntec românesc, *Dimineața*, 27, nr. 3919, 23 oct. 1931.

„Nu sărbătorim un om, ci însăși muzica românească. Așa ne-am fi bucurat odinioară să cinstim în viața lui Eminescu, poezia română, dar acest noroc nu l-am avut. Vișător ca negre plete și cu ochi adînci de noapte, trăind cît mai departe de lumea căreia îi dăruiește cîntecele — Enescu ar fi el însuși o minunată inspirație

pentru o baladă, ce ar povesti toată jalea cîntecului, tălmăcind vraja dintre un suflet stingher și o vioară fermecată.

Ar plînge doina și răscolitoare ar chema peste veac bucușme și cavale din munții cărunți de sus din cornul Moldovei — de unde tot prin cîntec Ștefan Vodă își chema plăeștii la luptă — sau prin gură de clopot mulțumea cerului de izbîndă. Din hanuri coperite cu șindrilă, ascunse în podgorii roșcate, ca vulpea, cînd cerul sfințește în aur — ar picura sunetul alăutei luminos și tainic, întocmai ivirii stelarilor, sau șoaptei argintii a izvoarelor.

E uneori tremur de cleștar — viers de privighetoare măiastră — alte ori talancă blindă din turma Mioriței și pe urmă hora ce lovește ritmic pămîntul pînă ce jocul ridică peste toți înălțare. Și tot ce nu poate rosti cuvîntul, pentru că îl întrece — se preschimbă în cîntec, să fie mai aproape de dragostea cea mai sfință, și de rugăciunea cea mai curată.

Sunt astfel liturghii vechi ce răsuna într-o bisericuță de sat, unde copilul îngina cu jumătate glas pe îngeri și sunt și răsunetele vechilor tragedii grecești — găsite de tinăr pe meleagurile noastre, cum alt ciobănaș ar afla într-o măgură odoare din vremea Atrizilor, sau cum în basmele noastre mai scînteiază legende din căutarea mielului cu lîna de aur și trecînd înot Marea Neagră și-a căutat loc de pășune într-o poiană din Munții Călimanului. Toate aceste glasuri și multe altele neînțelese decît aceloră pentru care fildesul și abanosul pianului se arată ca zile și nopți — iar razele lunii strunele întinse unui cîntec dincolo de lume — își chiamă o sărbătorire, o închinare — nu în larmă, ci în reculegere — nu în urale, ci în ascultare. Enescu tăcut pentru că numai tăcerea poate sta în preajma și întîmpinarea muzicii adevărate — își poartă menirea prin veac aducînd înduioșare, limpezind cu minunea harului său — turburatele noastre gînduri — purificînd turburate și josnice patimi ale unei întregi omeniri, învățînd sub ascultarea lui, măcar în ceasul cînd își slujește arta — ca toate inimile să aibă aceeași cadență robite frumuseții.

Dar chiar știind că prin cele ce dezvelim vom mîhni pe acel ce a întrupat mai mîngîietor și mai puternic decît oricare altul, talentul muzical, purtîndu-l prin depărtate pribegii pentru faima unui renume ce ne dăruiește slavă — e bine să ne amintim că omul cu înfățișare de zeu și cu însușiri de înger, nu e îndestul sărbătorit prin concertele lui : tot pentru noi o sărbătoare.

Știți oare că Enescu are o operă pe care ar trebui să avem prilej să o auzim într-un repertor național /.

Știți că mai mult de jumătate din compozițiile lui Enescu sînt netipărite /

În smerita lui măreție Enescu dă numai ceea ce i se cere — fugind de gloata celor care se îmbulzesc să obțină favoruri, în locurile unde dreptatea întîrzie.

Cît despre laude — iată singurul lucru de care nu mai e nevoie — dacă era pentru altul — Enescu ar fidat tot ce are — ca de obicei."

8. George Călinescu, La un portret al lui George Enescu, Adevărul literar și artistic, 1931, An. X, seria II, nr. 569.

„Chipul fizic al lui George Enescu este însăși definiția muzicii care este porție. Ființa sa este doe o venustat desăvîrșită, care s-a clarificat mereu în cursul vieții ca sunetul unei viole. Frumusețea sa n-are nimic fiziologic, de natură să atragă turburări afective în sufletul ascultătoarei. E o frumusețe rece, numerică, orfică. de esență metafizică, încît pare o criptogramă a muzicii sale însăși. Eu altfel mi-am închipuit pe Orfeu narcotizînd pădurile, sau pe Amfion care clădea Teba în sunetul lirei. Istoria muzicii întrebunțează cu oarecare exces cuvîntul divin. Totul e dumnezeiesc în împărăția Euterpei. Dacă ne mîrginim să dăm acestui cuvînt numai înțelesul desăvîrșitei abstracții, chipul lui Enescu este într-adevăr un stil divin... Portretul lui Enescu este liniștea muzicii antice, readuse la modul lirei. În violina lui Enescu răsună străvechea liră, este adevărat, dar lira este ținută de Orfeu, și ca atare este străbătută de o tristețe tragică."

Un admirativ partret îi consacră și George Călinescu iar marele artist C. I. Nottara relevă marele merit de a fi făcut cunoscută peste hotare frumusețea muzicii românești⁹.

Un interviu cu valoare de corolar, intitulat „G. Enescu ne destăinuie ce l-au învățat cei 50 de ani de viață“ pune în lumină crezul artistic, politic și moral al marelui muzician. Luînd în discuție originalitatea și specificul românesc în artă, G. Enescu afirma că „Originalitatea nu este ce se poate învăța sau dobîndi prin rutină. A scrie muzică pe teme populare e frumos și a scrie compoziții inspirate e și mai frumos. Principalul este că aceste lucrări să poarte pecetea unei creațiuni originale, a unei individualități bine conturate. Mozart, Haydn, Beethoven au utilizat aceleași mijloace și aceleași forme și din lucrurile lor se desprind un ce caracteristic pentru fiecare în parte. Cred că este o greșeală a unor dintre moderniști a acorda toată atenția unor amănunte de tehnică componistică prin repetarea cărora vor să-și afirme originalitatea neglijînd însă ansamblul lucrărilor“¹⁰.

A fost un mare luptător pentru pace. În concepția sa muzicienii erau apostolii păcii iar menirea muzicienii era „să stingă urile, să potolească patimile și s-apropie inimile într-o caldă-n frățire“. G. Enescu considera că pacea nu va putea fi asigurată decît atunci cînd toate națiunile vor fi călăuzite de principii de cinste, moralitate și sinceritate. „Viitorul este — ca și în viața oamenilor — spunea G. Enescu — al națiunilor cinste, care pot privi în jurul lor cu capul sus. Visăm omenețea liniștită, așezată, ori astăzi trăim un fel de nebunie, suntem veșnic amenințați și prăbușirile economice, chiar dacă nu te ating personal, tulbură atmosfera prielnică creației și-ți alterează optimismul. Continui să visez o lume care să se conducă după principiile ordinii și ierarhiei,

9. C. I. Nottara, George Enescu împlinește 50 de ani, *Dimineața*, An. XXVII, N. 8855, 20 august, 1931, p. 3.

„Acum cincizeci de ani, la 19 august, în Nordul Moldovei la Livezi, George Enescu a văzut pentru prima oară lumina zilei. Născut pe pămînt sănătos, din părinți sănătoși, copilul robust de atunci a devenit marele muzicant de zi. Un atavism misterios a strecurat în creierul și în sufletul lui, germele genial al muzicii. Caracteristica și puternica cheazărie s-a manifestat foarte de timpuriu. Primii pași ritmici și melodici i-a efectuat sub imboldul fașului, ce mai tîrziu să-i activeze Viena și în urmă să-i desăvirșească Parisul. Această contopire de geniu și cultură a fost și este pentru țara românească ceea ce un Franz Liszt fusese odinioară pentru Ungaria. Căci străinătatea a cunoscut în mod efectiv pentru prima oară, puternica exteriorizare a sufletului artistic românesc, luînd în fine contact cu spiritul creator muzical al solului nostru, pe care poate nici nu-l bănuia că există, aci creațiunea muzicală, fiind totdeauna considerată în Apus ca superlativul gîndirii omenești. Prin ardeul vrăjit, a strecurat în sufletul auditoriului accidental, toată nostalgia vailor și cîmpiiilor noastre iar rapsodiile lui meșteșugite prin cîntecul nostru popular au făcut să vibreze o lume civilizată și pretențioasă. Astfel George Enescu ridicînd muzica românească la nivelul celor apusene și-a cinstit țara, totodată brăzdînd larg drumul urmașilor săi români într-o creație muzicală, pe care i-a încurajat și recompensat, a cimentat muzicii românești culte o existență definitivă în concertul universului muzical.“

10. George Enescu ne destăinuie ce l-au învățat cei 50 de ani de viață, *Rampa*, An. XVI, nr. 4096, 16 septembrie 1931, p. 1.

singurele modalități pentru propășirea acestei omeniri. Din nefericire, nu vedem sublima lecție pe care ne-o dă natura, ierarhia din Univers, fără de care s-ar ciocni Pământul de Soare...“¹¹.

Ca dascăl, ca pedagog, Enescu recomanda tinerei generații sinteza experienței celor cincizeci de ani ai săi, concretizată în „Muncă, cinste, altruism și modestie, cât mai multă modestie“¹².

Întreaga sa viață este o desăvârșită întrupare a acestui crez și ideal moral.

11. Idem.

12. Idem.